

ГРАБОВСЬКА О.О., ЗАХАРОВА О.С.

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «СТАДІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА»

THE CONTENT OF CONCEPT “STAGE OF CIVIL PROCEEDINGS”

У статті звернуто увагу на актуальність досліджуваної проблематики. Зазначається, що розуміння складових поняття «стадія цивільного судочинства» є необхідним для сприйняття етапів здійснення правосуддя у цивільних справах, їх наповненості, взаємодії, що, в свою чергу, сприяє цілісному уявленню цивільної процесуальної процедури. Відсутність теоретичних досліджень, безпосередньо присвячених такому правовому явищу як стадія цивільного судочинства, ускладнює сприйняття диференціації конструкції цивільного судочинства.

Стверджується, що поняття «стадія цивільного судочинства» – складова поняття «цивільна процесуальна форма», оскільки наукові висновки, засновані на правовому регулюванні стадійності цивільного судочинства, про поділ провадження у цивільній справі на певні стадії, їх зміст, мету, межі, процесуальне оформлення тощо – це ніщо інше як встановлена цивільним процесуальним законом система вимог до порядку здійснення судочинства, яку прийнято називати «цивільною процесуальною формою».

Встановлено, що до поняття «стадія цивільного судочинства», насамперед, слід включати діяльнісний аспект, оскільки кожна стадія цивільного судочинства вирізняється своїм, лише їй властивим обсягом (набором) процесуальних дій суду, учасників справи, представників, інших учасників судового процесу. Водночас, певні процесуальні дії можуть реалізовуватися на різних стадіях цивільного судочинства.

Звертається увага, що до змістовної складової поняття «стадія цивільного судочинства», окрім діяльнісного аспекту, слід включати й специфічність цієї діяльності, в залежності від стадії, на якій вона реалізується, в контексті суб'єктного складу.

Стверджується, що діяльнісний аспект як складова поняття «стадія цивільного судочинства», не може бути відірваний від мети діяльності, та завдань, які сприяють досягненню мети.

Доведено, що стадію цивільного судочинства характеризує й відповідне процесуальне оформлення (ухвала, рішення тощо). При цьому, певний вид судових рішень може ухвалюватися на будь-якій стадії цивільного судочинства, а деякі – виключно на певній стадії.

Обґрунтовано висновок, що однією із складових поняття «стадія цивільного судочинства» є межі чи процесуальний строк.

Ключові слова: *цивільне судочинство, цивільна процесуальна форма, суд, учасники судового процесу, позовне провадження, окреме провадження, наказне провадження, судові рішення, цивільні процесуальні строки.*

The study draws attention to the relevance of the researched issues. It is noted that understanding the concept of “stage of civil proceedings” is necessary for the perception of individual stages of administration of justice in civil cases, their completeness, and interaction, which, in turn, contributes to a holistic understanding of the civil procedural procedure. The absence of theoretical research directly devoted to legal phenomenon

of the stage of civil proceedings makes it difficult to perceive the differentiation of the construction of civil proceedings.

It is argued that the concept of “stage of civil proceedings» is a component of the concept of “civil procedural form», since scientific conclusions based on the legal regulation of the stages of civil proceedings, on the division of proceedings in a civil case into certain stages, their content, purpose, boundaries, procedural design, etc – is a system of requirements for the procedure for conducting legal proceedings established by civil procedural law, which is commonly called “civil procedural form”.

It has been established that the concept of “stage of civil proceedings” should include the activity aspect, since each stage of civil proceedings is distinguished by its own, unique set of procedural actions of the court, participants in the case, representatives, and other participants in the legal process. Simultaneously certain procedural actions may be implemented at different stages of civil proceedings.

It is noted that the substantive component of the concept of “stage of civil proceedings», in addition to the activity aspect, should also include the specificity of this activity, depending on the stage at which it is implemented, in the context of the subject composition.

It is argued that the activity aspect, as a component of concept of “stage of civil proceedings», cannot be separated from the goal of the activity and the tasks that contribute to achieving the goal.

It has been proven that the stage of civil proceedings is also characterized by the corresponding procedural formality (resolution, decision, etc.). Simultaneously, a certain type of court decisions can be adopted at any stage of civil proceedings, and some – exclusively at a certain stage.

It is substantiated that one of the components of “stage of civil proceedings” concept is the limits or procedural term.

Key words: *civil proceedings, civil procedural form, court, participants in the trial, claim proceedings, separate proceedings, injunctive proceedings; court decisions, civil procedural deadlines.*

Вступ. Правова категорія «стадія судочинства» належить до доктринальних теоретичних складових цивільної процесуальної науки. Пояснюється це комплексним характером значення стадійності цивільного судочинства: теоретичний аспект сприяє розвитку наукової думки та цивільного процесуального законодавства, практичний – виконанню завдань та досягненню мети цивільного судочинства, які закріплені у частині 1 статті 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) – відповідно, справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ, захист прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Зазначене зумовлює ту обставину, що протягом усього періоду розвитку науки цивільного процесуального права, поняттю правової категорії «стадія цивільного судочинства» приділялася значна увага. Не є виключенням й сьогодні. Сучасні процесуалісти, спираючись на наявні у наукових джерелах висновки, зазначають про те, що термін «стадія» в науці цивільного процесу набув категоріального значення [1, с. 321].

Пов'язано це з багатьма факторами. Серед факторів, які впливають на увагу науковців до проблем стадійності цивільного судочинства, слід зазначити, насамперед, постійні зміни у правовому регулюванні цивільної процесуальної процедури. Протягом усього часу, з моменту набуття Україною незалежності, ми знаходимося у постійних судових реформах, спрямованих на утвердження прав людини, проникнення ідей принципу верховенства права, адаптації законодавства до положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яку було ратифіковано Україною у 1997 році, інших міжнародно-правових актів в сфері захисту прав людини тощо, що зумовлено прагненням України до вступу в Європейський Союз.

Зміни в цивільному процесуальному законодавстві України розпочалися наприкінці минулого століття. І, як зазначають процесуалісти, в основному вони були спрямовані на укріплення та розвиток змагальних засад, які в усьому цивілізованому світі сприймаються як такі, що відповідають природі цивільного судочинства [2, с. 223]. Процедурі ж розгляду та вирішення судами цивільних справ було доволі радикально змінено укладачами Цивільного процесуального кодексу України 2004 року (далі – ЦПК України), а згодом й розробниками нової редакції ЦПК

України, яка була прийнята у 2017 році. І хоча положення останньої редакції ЦПК України вже застосовуються протягом семи років, серед теоретиків і практиків немає єдності у поглядах щодо доцільності закріплених новацій. Судова практика також свідчить про проблеми у дотриманні вимог цивільного процесуального закону щодо стадійності процесу, реалізації прав та обов'язків на кожному етапі, їх процесуальної фіксації тощо. Тому проблематика стадійності цивільного судочинства є актуальною і такою, що має особливе практичне значення, адже безпосередньо стосується завдань та мети цивільного судочинства, які закріплені у частині 1 статті 2 ЦПК України: справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту прав, свобод чи інтересів.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз наявних теоретичних висновків про зміст правової категорії «стадія цивільного судочинства», правової регламентації стадійності цивільного судочинства, а також значення поділу цивільного судочинства на стадії для реалізації завдань та досягнення мети цивільного судочинства, що закріплені у частині 1 статті 2 ЦПК України.

Результати дослідження. Цивільна процесуальна сфера не хаотична. Цивільним процесуальним законодавством встановлено відповідний порядок, який включає чимало аспектів процесуального характеру. Серед них – рух процесу від одного етапу до іншого. Ці етапи у цивільній процесуальній теорії прийнято називати «стадіями» цивільного судочинства [3, с. 50–51].

У Цивільному процесуальному кодексі України поняття «стадія» не закріплено, та, відповідно, не розкривається його зміст. Поняття «стадія цивільного судочинства» розкривається, здебільшого, в навчальних та наукових джерелах, в науково-практичних коментарях Цивільного процесуального кодексу України, зокрема, щодо підготовчого провадження у загальному позовному провадженні [4, с. 377].

Для розуміння поняття «стадія цивільного судочинства» видається правильним відштовхнутися від поняття «стадія», зміст якого розкривається у тлумачних словниках української мови. Це дасть можливість вибудувати логічні взаємозв'язки із змістом поняття «стадія цивільного судочинства» у подальшому.

В одному з найавторитетніших тлумачних словників української мови філологами зміст слова «стадія» розкривається як «певний момент, період, етап у житті, розвитку кого-, чого-небудь, які мають свої якісні особливості; фаза, щабель, ступінь» [5, с. 368]. Тобто, простіше кажучи, стадія – це проміжок, який має межі і відповідне наповнення.

Але одна справа – зміст слова «стадія», й зовсім інша – стадія судової діяльності, наразі, цивільної процесуальної.

Відштовхуючись від перекладу з грецької мови, правники зміст поняття «стадія» розкривають у наступний спосіб: «стадія – це певний період (етап) у розвитку того чи іншого явища, який має свої якісні особливості та відмінності. В галузі права розрізняють стадії як етапи в розвитку певного юридичного процесу, в тому числі цивільного [6, с. 609].

Якщо порівняти наведені визначення поняття «стадія», запропоновані філологами та юристами, можна побачити збіги, які полягають у тому, що «стадія» – це проміжок, який має початок і завершення, відповідне наповнення, але правники, з урахуванням розуміння процесуальної діяльності, обгрунтовано додають й те, що стадія вирізняється «якісними особливостями та відмінностями». І це правильно, адже, якщо брати цивільну процесуальну діяльність, то дійсно, кожна стадія процесу має відмінності, які притаманні лише певній стадії. Наприклад, підготовче судове засідання – етап (підстадія) лише стадії підготовчого провадження у справах загального позовного провадження у суді першої інстанції, і ніяка інша стадія цивільного судочинства таким етапом не вирізняється.

Звертає на себе увагу, що і в навчальних, і в наукових (монографічних) роботах українські спеціалісти у поглядах чи висновках про зміст поняття «стадія цивільного процесу» чи «стадія цивільного судочинства», насамперед, зазначають про те, що стадія цивільного процесу – це сукупність процесуальних дій [7, с. 83; 8, с. 30; 9, с. 12].

Ця теза не спростовується науковцями, оскільки дійсно, на кожному етапі судової діяльності, в тому числі й цивільного судочинства, реалізуються права та обов'язки судом та учасниками судового процесу, які є процесуальними діями. Наприклад, в рамках стадії підготовчого провадження суд остаточно визначає предмет спору та характер спірних правовідносин, позовних вимог, склад учасників судового процесу (частина 1 статті 189 ЦПК України); з метою ефективного захисту проти позову, відповідач подає відзив на позов, зустрічний позов (статті 191 та 193 ЦПК України) тощо.

Вказівка законодавця на певне право чи обов'язок, які виражаються в процесуальній діяльності, із зазначенням у розділі чи главі, якими регулюється певний етап судочинства, чи окрема категорія цивільних справ, моменту чи часу їх реалізації, дозволяє робити висновки про прив'язки процесуальних дій до відповідної стадії процесу. Вірогідно, саме тому більшість процесуалістів на головне місце у визначенні поняття «стадія цивільного процесу» чи «стадія цивільного судочинства», ставлять саме сукупність процесуальних дій.

Проте, зважаючи на регулювання цивільної процесуальної процедури ЦПК України, видається правильним говорити не про абстрактну сукупність процесуальних дій, а про певний, встановлений законом обсяг процесуальних дій, який і дозволяє розмежувати стадії цивільного судочинства. Наприклад, у суді першої інстанції за загальним правилом, саме у стадії розгляду справи по суті судом ухвалюється та проголошується рішення, причому, негайно після його закінчення (частина 1 статті 259 ЦПК України). Таким чином, сукупність дій суду, спрямованих на ухвалення та проголошення рішення характеризує стадію розгляду справи по суті. Зрозуміло, що у випадках, передбачених законом, це можливо й у рамках підготовчого засідання, який є обов'язковою складовою підготовчого провадження, оскільки воно проводиться за правилами, встановленими ЦПК України для стадії розгляду справи по суті згідно із частиною 1 статті 198 ЦПК України, проте, саме стадія розгляду справи по суті асоціюється із ухваленням та проголошенням судового рішення, а якщо рішення ухвалюється в підготовчому засіданні, за своєю юридичною природою воно є розглядом справи по суті, що витікає з положення, закріпленого у частині 1 статті 198 ЦПК України.

Таким чином, логічним видається й висновок, що кожна стадія цивільного судочинства вирізняється своїм, лише їй властивим обсягом (набором) процесуальних дій.

Проте, це не означає, що певні процесуальні дії не можуть бути наявними на інших стадіях, але більшість із них все ж такі притаманні певній стадії процесу. Наприклад, приєднання до апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції – право-дія, яке реалізується виключно в апеляційному провадженні. А таке право, як право укласти мирову угоду і виконання у зв'язку із цим процесуальних дій, передбачених законом, може бути реалізовано на будь-якій стадії цивільного судочинства в силу дії принципу диспозитивності, в тому числі й в межах виконавчого провадження згідно із частиною 2 статті 19 Закону України «Про виконавче провадження». Таким чином, певні процесуальні дії можуть реалізовуватися на різних стадіях цивільного судочинства.

І так, зазначене зумовлює констатувати, що включення сукупності процесуальних дій, як конструктивного елементу поняття «стадія цивільного судочинства», сумнівів не викликає. Водночас, права та обов'язки в цивільному судочинстві суворо розподілені між суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин, та оскільки права та обов'язки проєктуються на певні процесуальні дії, таким чином, адресат реалізації певних дій також виражає змістовну складову поняття «стадія цивільного судочинства».

Що стосується цивільної процесуальної діяльності, то згідно цивільної процесуальної теорії, положень чинного Цивільного процесуального кодексу України, ця діяльність здійснюється судом, учасниками справи (зокрема, позивачами, відповідачами, третіми особами, заявниками та заінтересованими особами у справах окремого провадження, заявниками та боржниками у справах наказного провадження, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, прокурором тощо, відповідно до статті 42 ЦПК України, представниками (адвокатами, законниками представниками тощо, згідно із статтями 59, 60 ЦПК України), іншими учасниками справи (експертами, свідками, спеціалістами тощо (стаття 65 ЦПК України). Тобто, цивільна процесуальна діяльність – це діяльність великого кола суб'єктів, які у цивільній процесуальній теорії прийнято називати «суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин (відносин)» [11, с. 156].

Щодо такого правового явища як «суб'єкти цивільних правовідносин» слід зазначити наступне: у джерелах, виданих в останні роки, стали по-різному викладати думку про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти. Окремі вчені підтримують усталену наукову думку, яка існує вже багато десятиліть і зводиться до того, що суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин є: 1) суд, як головний суб'єкт; 2) учасники справи; 3) представники; 4) інші учасники судового процесу [12, с. 19–20]. Інші ж вчені перестали розкривати поняття «цивільні процесуальні правовідносини», й окремо зазначають про склад суду, учасників справи, представників тощо [9, с. 55, 59].

Така тенденція, очевидно, пов'язана із бажанням відійти від теоретичних установок, які були розроблені в радянській період, водночас видається, що предметна сутність правосуб'єктності в цивільному судочинстві радикально не змінилася. Суд лишається специфічним суб'єктом

цивільних процесуальних правовідносин, що обумовлено його статусом в системі захисту прав людини. Що стосується останніх трьох груп суб'єктів, яких розробники чинної редакції ЦПК України назвали «учасниками судового процесу», то змінилося, здебільшого, конструкція правового регулювання шляхом виділення окремої групи «представники», процесуальне ж становище учасників не зазнало істотних змін. Тому не дивно, що й сьогодні вченими досліджується проблематика різного роду процесуальних правовідносин та їх суб'єктів [13].

У контексті співвідношення поняття «стадія цивільного судочинства» та суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, то тут також є над чим замислитися.

Попередньо зауважимо, що на кожній стадії цивільного судочинства процесуальна активність суб'єктів є різною. Наприклад, на стадії відкриття провадження у справі позовного провадження в суді першої інстанції, відповідні процесуальні дії здійснюється переважно судом, позивач, зазначений у позові, відповідач, третя особа, представник тощо, не є активними. Активність позивача передувала постанововленню судом ухвали про відкриття провадження у справі. Проте згодом, підсуд постановлення такої ухвали, отримання іншими учасниками справи копії позовної заяви, доданих до неї документів-доказів тощо, відбувається активізація їх процесуальної діяльності. Таким чином, суб'єктність на кожній стадії цивільного судочинства варіюється.

І ця обставина зумовлює необхідність включати до змістовної складової поняття «стадія цивільного судочинства» не лише діяльнісний аспект, а й відмічати специфічність цієї діяльності, в залежності від стадії, на якій вона реалізується, в контексті суб'єктного складу.

Окрім зазначеного, видається правильним зауважити, що будь-яка людська діяльність, в тому числі й пов'язана із здійсненням судочинства (суд), участі у ньому як юридично заінтересованих осіб (учасники справи), а також як учасників, що надають правову допомогу (адвокати, законні представники тощо), чи які сприяють здійсненню судочинства, захисту прав, свобод чи інтересів (експерти, свідки, спеціалісти тощо), обумовлена метою, яку кожен із суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин прагне досягти.

Наприклад, задля висновку про можливість відкриття провадження у справі судом здійснюється комплекс процесуальних дій. Зокрема, аналізується позов (заява), докази, розглядаються, за наявності, клопотання, з'ясовується, чи подано копії позовної заяви та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб тощо, згідно вимог Глави 2 Розділу III ЦПК України. І все це здійснюється з метою вирішення питання про відкриття провадження у справі, а в глобальному сенсі – для захисту прав, свобод чи інтересів особи, яка звернулася до суду за судовим захистом.

Тому вченими правильно зазначається, що «стадія цивільного судочинства» – це сукупність процесуальних дій суб'єктів процесу для досягнення визначеної нормами цивільного процесуального законодавства мети у зв'язку із здійсненням правосуддя в цивільних справах [3, с. 12].

Видається, що ця думка є обґрунтованою і сумнівів не викликає. Тому є підстава вважати, що іще однією змістовною складовою конструкції поняття «стадія цивільного судочинства» є мета діяльності суб'єктів цивільних процесуальних відносин.

Окрім мети, яка обумовлює процесуальну діяльність суб'єктів цивільних процесуальних відносин, стадія цивільного судочинства також має таку правову характеристику як завдання, тобто наперед визначений обсяг дій, що дозволяє досягти мети. Наприклад, завданням підготовчого провадження, згідно із частиною 1 статті 189 ЦПК України є: остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу, з'ясування заперечень проти позовних вимог тощо, а завданням розгляду справи по суті, відповідно до статті 209 ЦПК України є: розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат. Отже, й ця правова ознака також є такою, що характеризує стадію цивільного судочинства і підлягає включенню до складових поняття «стадія цивільного судочинства».

Аналіз цивільних процесуальних джерел дозволив зробити умовивід, що висновки про зміст поняття «стадія цивільного судочинства», як правило, обмежується триадою ознак: 1) сукупністю процесуальних дій; 2) їх реалізаторами; 3) метою як рушійною силою. Водночас, звертає на себе увагу також та обставина, що положення ЦПК України зобов'язують суд фіксувати свої власні дії, а також реагувати на подані учасниками судового процесу заяви по суті справи, заяви з процесуальних питань, шляхом постановлення відповідних процесуальних актів.

Зокрема, висновок суду про дотримання особою, яка звернулася за судовим захистом вимог, встановлених статтею 175 ЦПК України щодо формування позовної заяви і додавання доказів,

про наявність підстав для відкриття провадження, оформлюється, відповідно, ухвалою про відкриття провадження у справі (частина 2 187 ЦПК України). Ця ухвала характеризує саме стадію відкриття провадження у справі. Ухвала про закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті постановляється судом за результатами підготовчого засідання (пункт 3 частини 2 статті 200 ЦПК України) тощо.

Отже, є підстави говорити про те, що стадію цивільного судочинства характеризує й відповідне процесуальне оформлення (ухвала, рішення тощо). У цьому сенсі може виникати думка, що деякі ухвали можуть постановлятися судом на різних стадіях судочинства. І це правильно. Але, є низка ухвал, які постановляються виключно на певній стадії, і наведені вище приклади підтверджують це.

Аналіз положень ЦПК України, якими регулюються різні процедури, сприяв виникненню думки й про те, що ще однією ознакою поняття «стадія цивільного судочинства» слід вважати обумовленість стадії цивільними процесуальними строками чи межами. Наприклад, питання про відкриття провадження у справі вирішується судом протягом п'яти днів з дня надходження позовної заяви, відповідно до частини 1 статті 187 ЦПК України. Підготовче провадження починається відкриттям провадження у справі і закінчується закриттям підготовчого засідання, а що стосується строків, воно має бути проведене протягом шестидесяти днів з дня відкриття провадження у справі (частини 2, 3 статті 189 ЦПК України). Й для інших стадій цивільного судочинства цивільний процесуальний закон встановлює відповідні строки, таким чином обґрунтовано видається думка про наявність ще однієї ознаки стадії цивільного судочинства – часових рамок чи меж.

Дослідження питання про зміст поняття «стадія цивільного судочинства» зумовило потребу звернути увагу на те, що в цивільних процесуальних джерелах окремі вчені стадії цивільного судочинства пов'язують із цивільною процесуальною формою.

У цьому сенсі слід зазначити, що правову систему України традиційно відносять до романо-германської правової сім'ї. А правові системи, які складають романо-германську правову сім'ю, характеризуються, в тому числі, й наявністю у процесуальних галузях права цивільної процесуальної форми.

Таке правове явище як цивільна процесуальна форма вельми складне та неоднозначне. Аналіз наукових висновків про зміст цивільної процесуальної форми свідчить про те, що кожен процесуаліст зазначає елементи цивільної процесуальної форми, які видаються найбільш важливими з точки зору автора. І вони вельми різняться. В цьому сенсі досить зрозумілим і чітким видається визначення, згідно із яким цивільна процесуальна форма – це встановлена законодавством система вимог щодо порядку здійснення судочинства [15, с. 6]. І дійсно, цивільний процесуальний закон для кожного процесуального аспекту, дії, які складають категорію «порядок здійснення судочинства», встановлює відповідні вимоги, відхилення від яких є порушенням норм цивільного процесуального права, і, відповідно до пункту 4 частини 1 статті 376 ЦПК України, однією з підстав скасування судового рішення судом апеляційної інстанції, а згідно із частиною 2 статті 389 ЦПК України, судом касаційної інстанції.

Таким чином, теоретичні висновки про поділ провадження у цивільній справі на певні стадії, їх зміст, мету, межі, процесуальне оформлення тощо – це ніщо інше як встановлена цивільним процесуальним законом система вимог щодо порядку здійснення судочинства, а отже, стадія цивільного судочинства – складова поняття «цивільна процесуальна форма».

Наприклад, у низці справ окремого провадження, зокрема, у справах про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, підготовка справи до розгляду є обов'язковою стадією процесу (стаття 307 ЦПК України), тоді як у справах про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку, згідно із ЦПК України, в силу специфіки цієї категорії справ, підготовка не проводиться, а в стислі строки призначається судовий розгляд (Глава 10 Розділу IV ЦПК України). Хоча, обидві зазначені категорії цивільних справ розглядаються судами в порядку окремого провадження.

Аналіз статті 307 ЦПК України, якою урегульовано порядок здійснення судом підготовки справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, свідчить про визначені законом дії суду, які він має вчинити: встановити осіб (родичів, співробітників тощо), які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме, надіслати запит у відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього (житлово-експлуатаційні організації, органи реєстрації місця проживання осіб або органи місцевого самоврядування) тощо. Окрім цього, зазначена стаття встановлює строк виконання таких дій судом – до початку розгляду справи. Отже, на цьому прикладі продемонстровано підготовку як етап, який на вимогу

закону включає комплекс процесуальних дій, який здійснюється з відповідною метою, яка має свої межі, завдання, процесуальне оформлення тощо, що і є проявом дотримання цивільної процесуальної форми.

В контексті досліджуваного доречним також видається зазначити, що поняття «стадія» активно використовується фахівцями різних галузей знань, зокрема, медиками, ботаніками, IT-шниками тощо.

Наприклад, в медицині психіатрами виділяються «стадії стресу»: заперечення, гнів, торг-адреналін, депресія, прийняття [16]; у лікуванні хворих з опіками використовуються стадії термічного опіку з відповідними ознаками тощо [17]. Ботаніками виділяються етапи (стадії) росту рослин: проростання, розвиток листя, кущіння, подовження стебла тощо [18]. IT – шниками поняття «стадія» використовується для позначення, наприклад, етапів циклу розробки програмного забезпечення: стадія аналізу вимог, стадія проектування, розробки та проектування, документації, тестування, впровадження та супроводу [19].

Як бачимо, людська діяльність у різних сферах, пов'язана із динамікою і потребою у поділі на певні етапи, позначається за допомогою використання терміну «стадія».

Вертаючись до цивільної процесуальної діяльності, не можна також не зазначити, що в межах процесуальних галузей права поняттям «стадія» керуються не лише для позначення певного проміжку процесуальної діяльності, а й для характеристики частин окремих галузевих сфер, зокрема, сфери доказування. Так, виділяють стадії доказування в нотаріальному процесі, такі як формування предмету доведення, залучення та накопичення необхідних доказів у справі, оцінку доказів [20, с. 469], в цивільному процесі – твердження про факти (обставини), зазначення доказів (вказівка на докази), подання доказів [2, с. 223] тощо.

І, на останок, не можна не зазначити, що в наукових та навчальних джерелах, в промовах правників можна зустріти чи почути такі терміни, як «фаза судочинства», «етап цивільного судочинства», «цикл цивільного судочинства» тощо. Зазначеними термінами замінюють поняття «стадія цивільного судочинства», наводять їх у синонімічному сенсі.

З цього приводу В.І. Бобрик висловив думку про те, що підміна поняття «стадія процесу» зазначеними поняттями «є не лише не бажаним, а й неприпустимим». Пояснює автор свою позицію тим, що для юриспруденції «чітке значення спеціальної юридичної термінології має особливу увагу» [1, с. 321].

Видається, що така точка зору є надто категоричною. Підтримуючи точку зору про те, що в правовій науці, в законодавстві важливим фактором є єдність юридичної термінології, тим не менш видається, що використання синонімів не становить «загрози» для правильного розуміння поняття, оскільки, якщо звернутися до тлумачного словника української мови, ми побачимо, що в цілому поняття «фаза», «етап», «цикл» та «стадія» в своєму змістовному наповненні, здіблішого, збігаються: «фаза» – це період, стадія в розвитку якого-небудь явища [5, с. 666]; «етап» – окремий момент, період, стадія в розвитку чого-небудь [21, с. 903]; «цикл» – сукупність взаємопов'язаних явищ, процесів..., послідовний ряд чого-небудь [5, с. 769]; «стадія» – «певний момент, період, етап у житті, розвитку кого-, чого-небудь, які мають свої якісні особливості; фаза, шабель, ступінь» [5, с. 368].

До того ж, як вже зазначалося вище, Цивільний процесуальний кодекс України не містить визначення поняття «стадія». У даному зв'язку логічним є питання про певну упередженість щодо використання інших синонімічних термінів для позначення відповідного відрізка цивільного судочинства. В цьому сенсі видається, що різноманітність у наукових поглядах, у використанні термінів, лише сприяє подальшому розвитку наукових дискусій, пошуку обґрунтованих наукових рішень тощо.

Висновки.

1. Людська діяльність у різних сферах, пов'язана із динамікою і потребою у поділі на певні етапи, позначається за допомогою використання поняття «стадія». Зокрема, медиками, ботаніками, IT-шниками тощо. Не є виключенням й судова діяльність.

2. Стадія цивільного судочинства – один з конструктивних елементів судового провадження, складова цивільної процесуальної форми.

3. Стадії цивільного судочинства – це частини судового провадження у цивільній справі, кожна з яких вирізняється:

а) лише їй властивим обсягом (набором) процесуальних дій суду та учасників судового процесу;

б) діяльністю відповідних суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин;

- в) метою та завданням;
- г) встановленими законом межами;
- ж) специфікою у процесуальному оформленні.

Список використаних джерел:

1. Бобрик В.І. Диференціація цивільного судочинства: методологія, стан і перспективи. Одеса : Гельветика, 2020. 636 с.
2. Грабовська О.О. Теоретичні та практичні проблеми доказування у цивільному процесі України. К. : Юрінком Інтер, 2018. 472 с.
3. Цивільне процесуальне право України / за заг. ред. М.М. Ясинка. К. : Право Єдність, 2016. 576 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 840 с.
5. Новий словник української мови. Том 4. В. Яременко, О. Сліпушко. К. : «АКОНІТ», 1999. 941 с.
6. Ю.Я. Косяненко. Юридична енциклопедія. Том 5. Київ. «Укр. Енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2003. 733 с.
7. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути. Монографія / за ред. В.В. Комарова. Харків. Право. 2016. 848 с.
8. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України. К. : «Ін Юре». 2005. 624 с.
9. К.В.Гусаров, М.В. Жушман та ін. Цивільний процес. Харків. Право. 2018. 390 с.
10. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України. К. : «Ін Юре», 2005. 624 с.
11. Цивільний процес України / за ред. Фурси С.Я. Видавець Фурса С.Я. КНТ. 2009. 848 с.
12. Голубева Н.Ю., Ліопол І.М. та ін. Цивільний процес. Одеса : Фенікс. 2021. 232 с.
13. Крижевська О.О. Нотаріальні процесуальні правовідносини: теорія і практика. Монографія. К. : Алерта. 2024. 470 с.
14. Цивільне процесуальне право України. Том 1 / за заг. ред. М.М. Ясинка. Київ : Алерта. 2021. 328 с. ; Цивільний процес. К.В. Гусаров, М.В. Жушман та ін. Харків : Право. 2018. 390 с.
15. Практикум з цивільного процесу. Н.В. Васирина, Ю.Д. Притика. К. : «Дакор», 2018. 332 с.
16. П'ять стадій стресу. ЦНТТМ «Сфера» Оболонського району м. Києва. 2022. URL: sfera.org.ua
17. EMPENDIUM. Портал для лікарів. Опіки шкіри. URL: <https://empendium.com>
18. Етапи розвитку рослин та їх роль у сільському господарстві. URL: <https://eos.com>
19. Стадії циклу розробки ПЗ. URL: <https://qaiiqht.ua>
20. Лежух Ю.О. Стадії доказування в нотаріальному процесі. Цивілістична процесуальна думка / за ред. Фурси С.Я. ПАЛИВОДА А.В., 2012. 528 с.
21. Новий словник української мови. Том 1. В. Яременко, О. Сліпушко. К. : «АКОНІТ», 1999. 910 с.